

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-56>

УКД 657

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF RECEIVABLES ACCOUNTING: DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE

Шепель Тетяна Павлівна

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9006-7361>

Вінтоняк Адріана Андріївна

студентка,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8167-1663>

Shepel Tetiana, Vintoniak Adriana
Lviv Polytechnic National University

Стаття присвячена питанням організації обліку дебіторської заборгованості. У статті наведено різні трактування поняття «дебіторська заборгованість» українськими та зарубіжними авторами, розглянуто класифікацію дебіторської заборгованості, що сприяє наданню якісної облікової інформації. Розглянуто основні аспекти обліку дебіторської заборгованості за вітчизняного та зарубіжного досвіду. Висвітлені методичні підходи обліку дебіторської заборгованості та запропоновані перспективні напрями їх вдосконалення. Проаналізовано статистичні дані (динаміку) дебіторської заборгованості на вітчизняних підприємствах. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для ефективної організації роботи з дебіторською заборгованістю на підприємствах.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, дебітор, організація обліку дебіторської заборгованості, резерв сумнівних боргів.

The article is devoted to the organization of accounts receivable. The article presents different interpretations of the concept of "receivables" by Ukrainian and foreign authors. Different authors interpret the definition of "receivables" in different ways, but the essence remains unchanged. Accounts receivable is the amount of debt from debtors, accumulated in the course of economic activity of the enterprise. Also, the classification of receivables is considered in the article for effective management and organization of accounts receivable. The basics of the classification of receivables play an important role in the effective organization of accounting of a business entity. Under current legislation, businesses are free to choose the receivables classification system that most closely matches their tasks and business management goals. In addition, the article covers the main aspects of accounts receivable based on domestic and foreign experience. She finds out what methodical approaches are used to account for receivables and how they contribute to ensuring high-quality accounting of this complex financial item. In addition, the authors suggest promising directions for improving accounts receivable accounting in order to increase its efficiency and accuracy. An important aspect of the article is the analysis of statistical data on receivables at domestic enterprises. Using the dynamics of these data, the authors reveal trends and regularities in the change in the level of receivables, which helps to understand the risks and challenges associated with the management of this asset. The practical significance of the results obtained in the article cannot be underestimated, as they can be used to effectively organize work with receivables at enterprises. The proposed approaches and promising directions for improving accounting will help reduce debt risks, improve financial stability, and optimize financial processes at enterprises.

Keywords: receivables, debtor, organization of accounting for receivables, reserve of doubtful debts.

Постановка проблеми. У процесі виробничої діяльності будь-якого підприємства постійне місце мають господарські операції з різними суб'єктами господарювання, що супроводжуються необхідністю розрахунків з ними. Відвантажуючи вироблені товари або виконуючи роботи чи надаючи послуги, підприємства прагнуть негайного повернення вкладених коштів та отримання доходу. Але на даний час через нестабільну ринкову ситуацію в країні та падіння виробництва, постачальники, не отримують оплату від контрагентів у визначені терміни, тобто відбувається їх кредитування. Таким чином, у період неплатежів фінансові ресурси підприємства перебувають у формі дебіторської заборгованості.

На сучасному етапі розвитку української економіки однією з найскладніших проблем вітчизняних підприємств є наявність надмірної дебіторської заборгованості. В умовах нестабільності та невизначеності значна кількість вітчизняних підприємств опинилася на межі фінансової кризи. Основною причиною виникнення кризового явища є те, що підприємства не можуть ефективно та своєчасно організувати облік та управління оборотними активами, зокрема дебіторською заборгованістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням теоретичної сутності поняття «дебіторська заборгованість» та організації її обліку займалися безліч вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: Бутинець Ф.Ф. [1], Голов С.Ф. [2], Білик М.Д. [3], Кірейцев Г.Г. [4], Дубровська Є.В. [5], Брікхем Є.Ф. [6], Лищенко О.Г. [7], Іванова Л. [8], Колісник О.П., Замота І.О. [9], Сидоренко О.О. [10], Д. Стоун, К. Гітчінг [11], Дж. К. Ван Хорн [12] та інші.

Формулювання цілей статті. Метою статті є узагальнення сутності поняття «дебіторської заборгованості» та її класифікації, висвітлення організаційно-методичних аспектів щодо організації обліку дебіторської заборгованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дебіторська заборгованість є одним з основних активів підприємства, а інформація про її розмір, стан та термін погашення має велике значення для прийняття управлінських рішень. Зрештою, ефективне управління дебіторською заборгованістю може підвищити прибутковість та рентабельність компанії. Ефективне управління дебіторською заборгованістю вимагає розуміння її природи, видів та порядку обліку, саме тому дебіторська заборгованість як об'єкт бухгалтерського

обліку викликає значний інтерес як у вітчизняних, так і в зарубіжних науковців.

Як показує аналіз наукової та навчальної літератури, серед науковців, економістів та бухгалтерів немає єдиної думки щодо поняття «дебіторська заборгованість», її класифікації та відображення у внутрішній звітності. Дослідженням встановлено, сучасне трактування поняття з'явилося ще у 8 столітті нашої ери й розглядалося як один з показників, що відображає фінансовий стан підприємства. Однак з розвитком бухгалтерського обліку концепція вдосконалювалася. Варіації кожної з інтерпретацій та аналіз існуючих підходів до сутності та поняття дебіторської заборгованості наведені у табл. 1.

Як бачимо, різні автори по-різному трактують визначення поняття «дебіторська заборгованість», але суть залишається незмінною. Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості від дебіторів, накопичена в процесі господарської діяльності підприємства. Закордонні та вітчизняні вчені визначають термін «дебіторська заборгованість» по-різному. Зокрема, в міжнародній практиці вся дебіторська заборгованість відноситься до фінансових активів.

Для ефективного ведення та організації обліку дебіторської заборгованості необхідно правильно класифікувати відповідні об'єкти за економічною ознакою, що впливає на порядок обліку на підприємстві.

Основи класифікації дебіторської заборгованості відіграють важливу роль в ефективній організації обліку суб'єкта господарювання. Відповідно до чинного законодавства, підприємства вільні у виборі системи класифікації дебіторської заборгованості, яка найбільше відповідає їхнім завданням та цілям управління бізнесом.

П(С)БО 10 поділяє дебіторську заборгованість на поточну і довгострокову, а також на сумнівну та безнадійну [13]. Також дебіторську заборгованість можна поділити за забезпеченістю гарантіями; за ступенем ризику неповернення; за своєчасністю сплати тощо. Згрупуємо класифікаційні ознаки та види дебіторської заборгованості за ними (рис. 1).

Дослідженням встановлено, для узагальнення інформації про поточну та довгострокову дебіторську заборгованість суб'єкта господарювання в Плані рахунків бухгалтерського обліку використовуються рахунки класу 1 «Необоротні активи» та класу 3 «Кошти розрахунки та інші активи» (табл. 2).

Дебіторська заборгованість за товари, роботи чи послуги виникає, коли підприєм-

Таблиця 1

Трактування поняття «дебіторська заборгованість»

Джерело	Трактування поняття «дебіторська заборгованість»
<i>Трактування українських науковців та за національними стандартами</i>	
П(С)БО 10 [13]	– сума заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату. При цьому дебіторами є всі юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.
П(С)БО 13 [14]	– один із видів фінансових активів, що визначається як контракт, який надає право отримувати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства.
Бутинець Ф.Ф. [1]	– сума заборгованостей підприємству на певну дату.
Кірейцев Г.Г. [4]	– складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг.
Шевченко Б.О. [15]	– показник фінансового стану підприємства, який являє собою суму заборгованості на користь підприємства на певну дату за наданий комерційний та споживчий кредити покупцям, а також авансування постачальників, щодо яких у підприємства з'являється майнове право вимоги оплати боргу.
Мордань Є.Ю., Соломаха А.О. [16]	– юридичне право підприємства отримати грошові кошти, матеріальні та інші ресурси, що не оплачені контрагентами за поставку продукції, товарів, робіт, послуг на певну дату, має документарне підтвердження та може бути достовірно визначена його сума для відображення в балансі підприємства.
Водоп'янова О. [17]	– сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.
Онищенко В. [18]	– борг, який нам мають повернути.
Майборода О.Є., Косарева І.П., Корабейнікова І.О. [19]	– юридичне право підприємства отримати грошові кошти, матеріальні ресурси, що не оплачені контрагентами, і може використовуватися для оцінки фінансового стану підприємства на підставі розрахунку показників результативної його діяльності.
Чернухіна В.О. [20]	– це вимога (право) на отримання фінансових та майнових ресурсів, які підлягають поверненню в майбутньому від юридичних та фізичних осіб, що заборгували підприємству в результаті минулих подій та на основі укладених договорів.
<i>Трактування зарубіжних науковців та за міжнародними стандартами</i>	
МСБО 39 [21]	– похідні фінансові активи з фіксованими платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку.
Д. Стоун і К. Гітчінг [11]	– «рахунки до отримання», а дебітори – це ті, хто має заборгованість за товари та послуги, які були отримані, але ще не оплачені.
Зві Боді і Роберт К. Мертон [22]	– «рахунки до отримання», тобто суму, яку покупці продукції заборгували компанії (підприємству).
Бріхгем Є.Ф. [6]	– суми, очікувані до надходження від клієнтів за вже продані товари.

Джерело: впорядковано авторами

ство продає в кредит, тобто відстрочує оплату. Для обліку такої дебіторської заборгованості підприємства використовують активний рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками». План рахунків не рекомендує обліковувати на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» аванси, передоплати та інші зобов'язання з операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Для цих цілей призначені рахунки 681 «Аванси одержані» та 371 «Аванси видані». У процесі господарської діяльності підприємства виникає поточна

дебіторська заборгованість, яка не пов'язана з реалізацією товарів, робіт або послуг. Для обліку таких зобов'язань використовується рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами». У табл. 3 наведено кореспонденцію між основними рахунками з обліку розрахунків з іншими дебіторами. Система управління дебіторською заборгованістю повинна слугувати як інструмент для збільшення обсягів продажів, так і комплекс заходів, спрямованих на зниження ризику виникнення простроченої та безнадійної заборгованості.

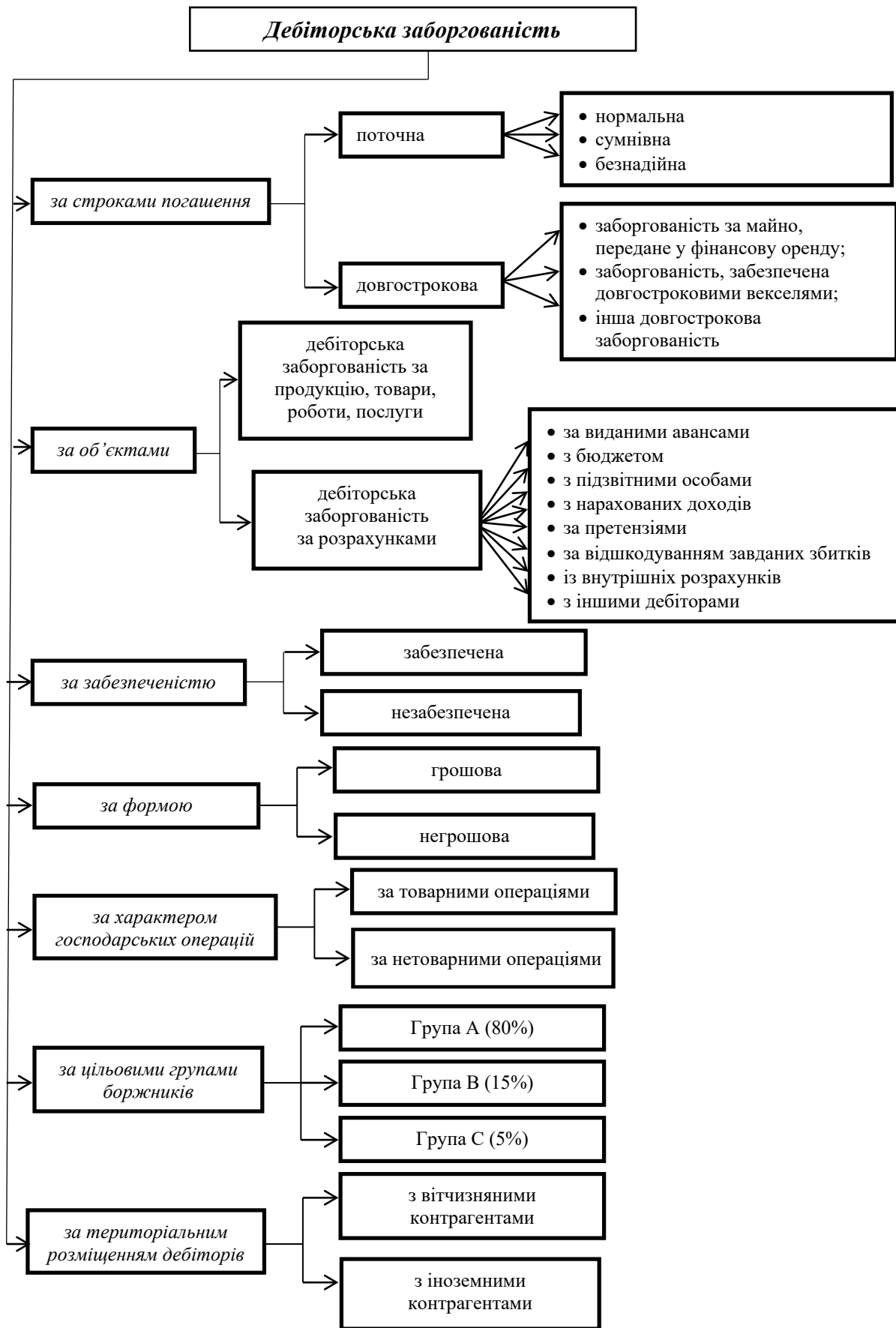

Рис. 1. Класифікація дебіторської заборгованості

Джерело: сформовано авторами

Таблиця 2

Рахунки обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці

У вітчизняній практиці		У зарубіжній практиці
18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи»	Облік дебіторської заборгованості фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців з дати балансу	«Рахунки до отримання»
34 «Короткострокові векселі одержані»	Облік заборгованості покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи, надані послуги та за іншими операціями, яка забезпечена векселями	«Знижки за оплату в строк»
36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	Облік заборгованості покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи, надані послуги та за іншими операціями, яка забезпечена векселями	«Втрачені знижки за оплату в строк»
37 «Розрахунки з різними дебіторами»	Облік розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами за авансами виданими, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків тощо	«Витрати на сумнівну заборгованість»
38 «Резерв сумнівних боргів»	Облік резервів за сумівною дебіторською заборгованістю, щодо якої є ризик неповернення	«Резерв сумнівних боргів»

Джерело: сформовано авторами

Таблиця 3

Типова кореспонденція рахунків з обліку дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги

Зміст господарської операції	Первинний документ	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	3	4	5
Відвантажено продукцію вітчизняним покупцям	Накладна	361	701
Відвантажено продукцію на експорт	Накладна, митна декларація	362	701
Відображено нарахування податкових зобов'язань з ПДВ	Податкова накладна	701 361	641 643
Сплачено грошову компенсацію покупцю при бартерній операції	Виписка банку	361	311
Відображено дохід від реалізації виробничих запасів, МШП	Накладна	361	712
Отримано готівку від покупців та замовників за відвантажену продукцію	ПКО	301	361
Оплачено заборгованість покупцем на поточний рахунок в банк	Виписка банку	311	361
Відображено суми отриманих авансів, зараховані при пред'явленні покупцям рахунків за поставку продукції	Бухгалтерська довідка	681	361
Відображено списання боргу покупців при бартерних розрахунках	Бухгалтерська довідка	631	361
Списана дебіторська заборгованість покупців, що визнана безнадійною	Акт інвентаризації з дебіторами і кредиторами, підстава для списання, бухгалтерська довідка	38	36
Нараховано негативну курсову різницю по дебіторській заборгованості	Бухгалтерська довідка	945	362
Відображено позитивну курсову різницю по дебіторській заборгованості	Бухгалтерська довідка	362	714

Джерело: складено авторами

Таблиця 4

Частка дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємств України за 2013–2021 рр.

Показник	Роки								
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Оборотні активи, млн. грн.	3069,0	3272,0	4108,6	5772,8	5650,8	6285,1	6640,3	7360,6	8411,9
Дебіторська заборгованість, млн. грн.	1778,1	1962,8	2517,2	3945,6	3459,3	3873,3	4072,1	4474,4	5097,8
Темпи зростання дебіторської заборгованості, %	101,1	110,4	128,3	156,8	87,7	112,0	105,1	109,9	113,9
Частка дебіторської заборгованості у оборотних активах, %	57,9	60,0	61,3	68,4	61,2	61,6	61,3	60,8	60,6

Джерело: розраховано за даними [23]

Проаналізувавши частку дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємств України за 2013–2021 рр. (табл. 4) можна сказати, що оборотні активи підприємств України протягом аналізованого періоду збільшувалися, що свідчить про зміцнення фінансового стану підприємств.

Відповідно збільшувалася дебіторська заборгованість українських підприємств, що може означати неплатоспроможність покупців або необачну кредитку політику підприємств стосовно покупців.

Дослідженням встановлено, частки дебіторської заборгованості в оборотних активах

підприємств за 9 років мінливо зростали або знижувались, але зазначено загальну тенденцію до їх зростання, що свідчить про зростання оборотних активів меншими темпами, ніж темпи росту дебіторської заборгованості.

Для наочного відображення динаміки дебіторської заборгованості підприємств України застосуємо діаграму (рис. 2).

Зауважимо, що за аналізований період обсяг дебіторської заборгованості українських компаній поступово, але на значний відсоток, збільшився на 46,4% – протягом 2014-2016 рр.; на 24,3% – протягом 2017-2018 рр., та зменшилася на 69,1% – протягом 2016-2017 рр.

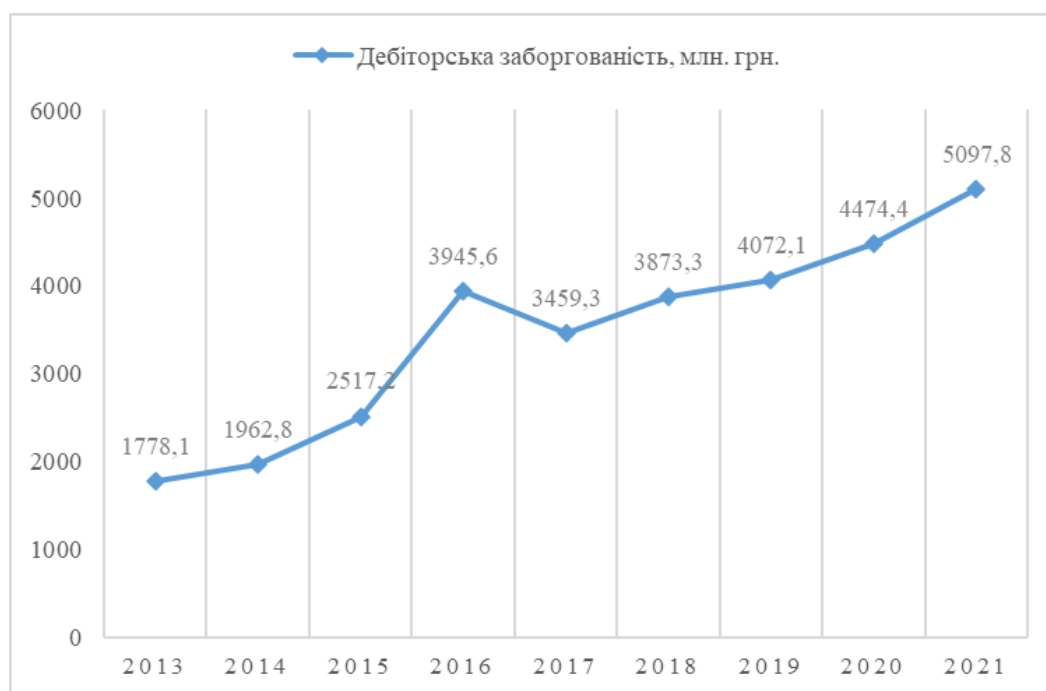

Рис. 2. Динаміка дебіторської заборгованості підприємств України 2013–2021 рр.

Джерело: сформовано авторами

В ході дослідження встановлено, що така динаміка зумовлена низкою негативних факторів: зниження платіжних можливостей покупців продукції (зменшення доходів), зростання конкуренції, висока інфляція, нестабільний валютний курс, нестабільна економічна ситуація в країні. З іншого боку, дебіторська заборгованість є одним з найбільш негативних явищ в економіці будь-якої країни. Великий обсяг заборгованості, що існує в українських компаній, призводить до кризи неплатежів. Криза неплатежів уповільнює розвиток ринків, на яких працюють ці підприємства.

Під обліковим відображенням дебіторської заборгованості розуміють сукупність заходів, пов'язаних із застосуванням облікових процедур для належного формування та своєчасного надання зовнішнім і внутрішнім користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про величину і строки погашення дебіторської заборгованості суб'єкта господарювання, що дає змогу контролювати ступінь її впливу на фінансовий стан і результати діяльності.

Основним нормативним документом, що регулює облік дебіторської заборгованості, є П(С)БОН№10 «Дебіторська заборгованість» [13]. Облік дебіторської заборгованості на підприємстві починається з моменту складання та підписання договору. Зміст договору визначає суть і умови договору, обов'язки обох сторін щодо виконання умов договору, а також відповідальність обох сторін за порушення таких зобов'язань.

Облік дебіторської заборгованості ведеться на підставі первинних документів. Основним документом, який використовується для обліку дебіторської заборгованості є рахунок-фактура, а реквізитами рахунку-фактури є: одиниця виміру, назва товару, ціна, кількість і сума. Даний документ повинен мати чотири підписи: керівника, головного бухгалтера, того, хто відпустив і того, хто прийняв.

Зі складу готова продукція відпускається за накладною, в якій зазначаються: найменування замовника, адреса, тип транспортного засобу, найменування продукції, ціна, кількість, сума та прізвище особи, яка здійснила перевезення.

У первинних документах, таких як рахунок-фактури, вказуються описи товарів, ціни та дата оплати. Оригінал відправляється покупцеві і є кілька дублікатів. Підписується директором та головним бухгалтером.

Дебіторська заборгованість обліковується за допомогою акта приймання-передачі із

зазначенням номера рахунку-фактури, дати видачі, номера та дати контракту, назви та реквізитів клієнта, одиниці виміру, кількості, оптової ціни та вартості продукції.

Основними документами, що підтверджують погашення дебіторської заборгованості, є виписки з банку, векселі та прибуткові касові ордери.

Проблема визнання дебіторської заборгованості у зарубіжних країн пов'язана із використанням системи надання знижок. З метою стимулювання розширення продажів і прискорення оплати використовується система знижок [24]:

– торговельних (комерційних) – відсоткові знижки від базової ціни, що стимулюють збільшення обсягів реалізації; за обсяги закупівлі тощо;

– грошових (розрахункових) – знижки залежно від строку оплати, стимулюють дострокову оплату.

Грошові знижки зазначаються у таким чином: за умовою договору термін оплати – 30 днів, умови надання знижки 3/10. n/30 означають надання 3%-вої знижки при оплаті впродовж 10 днів, в іншому випадку необхідно буде сплатити чисту суму реалізації впродовж 30 днів.

Приклад. Компанія «Альфа» відвантажила продукцію на суму 7 000 доларів США компанії «Бета» за контрактом. Продажі здійснюються на умовах 3/10. Дата в рахунок-фактурі – 15 березня 2023 року. Компанія «Бета» оплатила рахунок-фактуру в повному обсязі 20 березня 2023 року. В бухгалтерському обліку «Альфи» зроблені наступні записи:

15.03. Реалізована продукція:

Дт «Рахунки до отримання» – \$6000;

Кт «Доходи від реалізації» \$6000;

20.03. Надійшли гроші:

Дт «Грошові кошти» \$6790;

Дт «Знижки з продажу» \$210;

Кт «Рахунки до отримання» \$7000.

У зарубіжній практиці існує два методи обліку грошових знижок [25]:

– валовий метод – дебіторська заборгованість та реалізація обліковуються за валовою вартістю, без урахування знижок. Знижки визнаються лише в тому випадку, якщо платежі отримані протягом періоду дії знижки;

– чистий метод – знижки, неотримані покупцем, розглядаються як «штраф» за придбання товарів у торговий кредит і погашаються після закінчення періоду дії знижки.

Приклад. Компанія «Альфа» відвантажила товари компанії «Гама» на суму 9 000 дола-

рів США. Продаж здійснено на умовах 2/10, п/30. Дата, зазначена в рахунку-фактурі – 10 березня 2023 року. 12 березня 2023 року компанія «Гама» оплатила рахунок на суму 4 000 доларів США, а решту – 07 квітня 2023 року. В бухгалтерських записах «Альфи» зроблені наступні записи:

I. Валовий метод

10.03. Реалізована продукція:

Дт «Рахунки до отримання» \$9000;

Кт «Доходи від реалізації» \$9000;

12.03. Надійшла часткова оплата (протягом терміну дії знижки):

Дт «Грошові кошти» \$3920;

Дт «Знижки з продажу» \$80;

Кт «Рахунки до отримання» \$4000;

07.04. Надійшла остаточна оплата (після завершення терміну дії знижки):

Дт «Грошові кошти» \$5000;

Кт «Рахунки до отримання» \$5000.

II. Чистий метод

10.03. Реалізована продукція:

Дт «Рахунки до отримання» \$8820;

Кт «Доходи від реалізації» \$8820;

12.03. Надійшла часткова оплата (протягом терміну дії знижки):

Дт «Грошові кошти» \$3920;

Кт «Рахунки до отримання» \$3920;

07.04. Надійшла остаточна оплата (після завершення терміну дії знижки):

Дт «Грошові кошти» \$5000;

Кт «Рахунки до отримання» \$4900;

Кт «Втрачені знижки з продажу» \$100;

У зарубіжній практиці найбільш поширеним є валовий метод.

При підготовці фінансової звітності виникають проблеми з визначенням реальної суми дебіторської заборгованості. Оцінка чистої вартості відвантаженої продукції (товарів, виконаних робіт, наданих послуг) вимагає коригування на безнадійну заборгованість, знижки, повернення та уцінені товари.

Рахунок 38 «Резерв сумнівних боргів» є контрактивним рахунком, за кредитом якого відображається створення (поповнення) резерву, за дебетом – списання безнадійної заборгованості за рахунок цього резерву. Аналітичний облік ведеться окремо за дебіторами або за строками погашення заборгованості.

Для того, щоб відбулося списання безнадійної заборгованості, операція повинна бути належним чином задокументована. Вимоги, за якими минув строк позовної давності, списуються за рішенням керівництва підприємства. Наразі закон не визначає конкретної форми такого рішення. Якщо використову-

ється довільна форма, рекомендується включити до неї таку обов'язкову інформацію:

- офіційне найменування компанії-боржника, включаючи її ідентифікаційний номер, індивідуальний податковий номер, дату й причину виникнення заборгованості;

- повний перелік основних документів, що підтверджують цей факт;

- дата прийняття рішення з обов'язковим зазначенням того, що ця заборгованість повинна обліковуватись не менше трьох років поза балансом (а можна і більше) з часу такого списання для нагляду за можливістю її справляння у випадку зміни майнового стану дебітора;

- підпис керівника і головного бухгалтера;

- печатка підприємства або установи.

Основні бухгалтерські записи з обліку безнадійної заборгованості та резерву сумнівних боргів висвітлено у табл. 6.

Резерв сумнівних боргів виражається у відсотках від кредитних продажів або існуючої дебіторської заборгованості на кінець звітного періоду.

Методами створення резерву сумнівних боргів є [24]:

- індивідуально по кожному клієнту (дебітору), (на основі вивчення його фінансового стану та платоспроможності);

- на всіх дебіторів компанії (на основі даних фінансової звітності).

Найбільш точним, але більш трудомістким методом є виявлення безнадійної заборгованості на основі фінансового стану та платоспроможності кожного клієнта (дебітора). У Західній Європі широко використовується описаний вище метод виявлення та обліку безнадійних боргів. Однак у багатьох країнах (зокрема, у США та Канаді) для виявлення та обліку безнадійних боргів використовуються менш трудомісткі методи, такі як метод відсотку від чистої реалізації чи метод обліку рахунків за строками оплати.

В ході дослідження встановлено, що в зарубіжній практиці безнадійною вважається дебіторська заборгованість, яка ймовірно ніколи не буде оплачена. Наявність безнадійної заборгованості призводить до втрати або недоотримання виручки від реалізації.

У більшості країн безнадійні борги визначаються індивідуально. Це означає, що кожна безнадійна заборгованість розглядається окремо, поки не буде отримано рахунок-фактуру. Неотримані зобов'язання від клієнтів відшкодовуються за рахунок компанії, тобто списуються на витрати. У багатьох країнах існують два поширені методи обліку безна-

Таблиця 6

Типова кореспонденція рахунків з обліку безнадійної заборгованості та резерву сумнівних боргів

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Нарахований резерв сумнівних боргів	944	38
Списана безнадійна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги за рахунок резерву сумнівних боргів	38	36
У разі недостатності суми нарахованого резерву сумнівних боргів безнадійна сума заборгованості списана з активів на інші операційні витрати	944	36
Відображення дебіторської заборгованості за балансом	071	
Сума відшкодування раніше списаної дебіторської заборгованості включена до складу інших операційних доходів (при відновленні платоспроможності боржника)	36	716
Сума дебіторської заборгованості списується з позабалансового обліку		071
Погашення заборгованості боржником	301, 311	36
У випадку, коли резерв створюється під борг конкретного дебітора з урахуванням його платоспроможності, і потім заборгованість фактично погашається, списується сума створеного резерву	38	719
Списання поточної дебіторської заборгованості, не пов'язаної з реалізацією товарів, робіт, послуг, і визнаної безнадійною	944	37

Джерело: створено авторами

дійних боргів: метод прямого списання (коли борг списується на витрати, коли він несплачений) та метод нарахування резерву [16].

Перевага першого методу полягає в тому, що він є швидким і простим, але його недоліком є те, що він суперечить принципу відповідності, оскільки витрати на списання безнадійної заборгованості не відповідають доходам від продажу товарів, робіт або послуг. Що стосується переваг і недоліків методу нарахування, то тут все з точністю та навпаки, перевага першого методу є недоліком, а недолік першого методу – перевагою.

Дебіторська заборгованість може бути визнана в балансі двома способами:

- первісна вартість дебіторської заборгованості та резерв сумнівних боргів визнаються окремими статтями, а різниця між ними становить чисту дебіторську заборгованість;
- сума дебіторської заборгованості подається в «чистому» вигляді (тобто за вирахуванням резерву сумнівних боргів).

Міжнародні стандарти прямо не вимагають відображення дебіторської заборгованості в балансі, за винятком резерву безнадійної заборгованості, але для визначення суми дебіторської заборгованості, відображеної в балансі, необхідно провести тест на знецінення дебіторської заборгованості, тобто списати дебіторську заборгованість, яка є очевидно безнадійною до отримання. Для

дебіторської заборгованості, що залишилася, слід створити резерв безнадійної заборгованості, що відображає ймовірність можливої несплати, і цей резерв також слід вирахувати із суми дебіторської заборгованості.

Для України характерні суворі стандарти бухгалтерського обліку, недотримання яких призводить до різних видів відповідальності (адміністративної, кримінальної тощо). З іншого боку, в міжнародній системі бухгалтерського обліку концепція бухгалтерського обліку регулюється лише основними фундаментальними принципами, а підприємства, які ведуть бухгалтерський облік за міжнародними стандартами, мають право самостійно обирати формат своєї фінансової звітності та способи відображення інформації про конкретні об'єкти обліку. Тому, необхідно прискорити інтеграцію національних та міжнародних стандартів в єдину систему, яка сприятиме зростанню зовнішньоекономічної діяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи майбутніх досліджень. Розвиток економічних відносин на сучасному етапі вимагає перегляду системи обліку, одним із центральних елементів якої є облік взаєморозрахунків між суб'єктами господарювання. Тому одним з найбільш актуальних і складних питань бухгалтерського обліку на сьогодні є облік зобов'язань, тобто дебіторської заборгованості.

Недосконалість організації обліку дебіторської заборгованості суб'єкта господарювання збільшує її розмір, знижує достовірність облікових даних та негативно впливає на функціонування суб'єкта господарювання в цілому. Однією з головних проблем організації обліку дебіторської заборгованості є недосконалий вибір потенційних покупців і клієнтів. Удосконалення системи відбору таких суб'єктів дозволить спочатку перевірити та оцінити можливість своєчасного погашення контрагентів.

Існують значні відмінності між національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. Україні слід удосконалити систему обліку

дебіторської заборгованості відповідно до міжнародних стандартів, але при цьому необхідно враховувати національні особливості ведення обліку дебіторської заборгованості.

Правильно організований облік дебіторської заборгованості дасть можливість заздалегідь передбачити та запобігти збільшенню дебіторської заборгованості, уникаючи ризику її несплати та зменшуючи ймовірність виникнення безнадійних боргів. Впровадження у виробничо-господарську діяльність підприємства іноземних пропозицій щодо організації дебіторської заборгованості створить умови для швидкого зростання підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник. Житомир : ПП «Рута», 2009. 912 с.
2. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі : практич. посібник. Київ : Лібра, 2007. 840 с.
3. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2003. № 12.
4. Кірейцев Г.Г. Фінансова звітність підприємств та її аналіз. Київ : ЦУЛ, 2002. 452 с.
5. Дубровська Є.В. Дослідження сутності поняття «Дебіторська заборгованість». *Вісник Сумського державного університету. Серія : Економіка*. 2009. № 2. С. 202–205.
6. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту / пер. з англ. Київ : Молодь, 1997. 1000 с.
7. Лищенко О.Г., Бескота Г.М. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Держава і регіони: журнал*. Запоріжжя : Гуманіст. Ун-т «Запоріж. ін-т держ. та муніцип. упр.», 2009. № 1. С. 114–117.
8. Іванова Л. Критерії припинення визнання дебіторської заборгованості боржника. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. № 3. С. 198–205. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppeu_2017_3_27
9. Колісник О.П., Замота І.О. Теоретичні та практичні аспекти обліку і аналізу дебіторської заборгованості у сфері інформації та телекомунікацій. *Modern Economics*. 2019. № 15. С. 108–113. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V15\(2019\)-15](https://doi.org/10.31521/modecon.V15(2019)-15)
10. Сидоренко О.О. Визнання, класифікація та окремі аспекти обліку дебіторської заборгованості у суб'єктів господарювання. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 32. С. 449–456. URL: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/18501/%d0%92%d0%b8%d0%b7%d0%b0%d0%bd%d1%8f.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
11. Стоун Д., Хітчинг К. Бухгалтерський облік та фінансовий аналіз. Москва : Сирин, 1998. 302 с.
12. Ван Хорн Дж., Вахович Дж.М. Основы финансового менеджмента : 12-е издание. Москва : Вильямс, 2008. 1232 с.
13. П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», затв. Наказом Мінфіну України від 8 жовтня 1999 року № 237 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
14. П(С)БО 13 «Фінансові інструменти», затв. Наказом Мінфіну України від 30 листопада 2001 року № 559 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
15. Шевченко Б.О. Теоретичні аспекти поняття «дебіторська заборгованість». URL: http://www.rusnauka.com/31_PRNT_2010/Economics/73594.doc.htm
16. Мордань Є.Ю., Соломаха А.О. Системний підхід до управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Сумський державний університет*. URL: <https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/media/attachments/2019/12/17/9-70-79.pdf>
17. Водоп'янова О. Види дебіторської заборгованості. *«Дебет-Кредит»*. 2013. № 20. URL: <https://online.dtki.ua/2013/20/50415>
18. Онищенко В. Дебіторська заборгованість. *Головбух*. 2020. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7708-debtorska-zaborgovanst>
19. Майборода О.Є., Косарева І.П., Корабейнікова І.О. Характеристика сутності та поняття дебіторської і кредиторської заборгованості. *Мукачівський державний університет*. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/Ekonomika-i-suspilstvo-15-2018.pdf#page=396>
20. Чернухіна В.О. Підходи до трактування дебіторської заборгованості. *Харківський державний університет харчування та торгівлі*. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/23420/1/tk2_08.04.21-135.pdf

21. МСБО №39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
22. Боді Зв., Мертон Р. Фінанси : навчальний посібник / пер. з англ. Москва : Вільямс, 2000. 592 с.
23. Сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
24. Дергачова В.В., Скоробогатова Н.Є., Шик Л.М. Облік у зарубіжних країнах [Текст] : навч. посіб. Київ : НТУУ «КПІ», 2011. С. 255–257.
25. Зелікман В.Д., Ерьоміна О.Л., Безгодкова А.О. Облік у зарубіжних країнах : навч. посібник. Дніпро : НМетАУ, 2017. 131 с.

REFERENCES:

1. Butynets F.F., Horetsk, L.L. (2009) Bukhhalterskyj oblik u zarubizhnykh krainakh [Accounting in foreign countries]. Zhytomyr: PP "Ruta", 912 p. (in Ukrainian)
2. Holov S.F., Kostiuhenko V.M. (2007) Bukhhalters'kyj oblik za mizhnarodnymy standartamy: Pryklady ta komentari [Accounting according to international standards: Examples and comments]. Kyiv, 840 p. (in Ukrainian)
3. Bilyk M.D. (2003) Debt management of enterprises. *Finansy Ukrainy*, no. 12, pp. 24–36. (in Ukrainian)
4. Kireitsev H.H. (2002) Finansova zvitnist pidpriemstv ta yii analiz [Financial reporting of enterprises and its analysis]. Kyiv, 452 p. (in Ukrainian)
5. Dubrovska Ye.V. (2009) Doslidzhennia sutnosti poniattia «Debitorska zaborhovanist» [Study of the essence of the concept of "Receivables"]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika*, no. 2, pp. 202–205. (in Ukrainian)
6. Brihkhem Ye. (1997) Fundamentals of Financial Management. Kyiv: Molod, 1000 p. (in Ukrainian)
7. Lyshchenko O.H. (2009) Analiz debitorskoi zaborhovanosti v systemi upravlinnia pidpriemstvom [Analysis of receivables in the enterprise management system]. *Derzhava i rehiony: zhurnal*. Zaporizhzhia, no. 1, pp. 114–117. (in Ukrainian)
8. Ivanova L. (2017) Kryterii prypynennia vyznannia debitorskoi zaborhovanosti borzhnyka [Criteria for termination of recognition of the debtor's receivables]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, no. 3, pp. 198–205. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppeu_2017_3_27 (in Ukrainian)
9. Kolisnyk O.P., Zamota I.O. (2019) Teoretychni ta praktychni aspekty obliku i analizu debitorskoi zaborhovanosti u sferi informatsii ta telekomunikatsii [Theoretical and practical aspects of accounting and analysis of receivables in the field of information and telecommunications]. *Modern Economics*, no. 15, pp. 108–113. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V15\(2019\)-15](https://doi.org/10.31521/modecon.V15(2019)-15) (in Ukrainian)
10. Sydorenko O.O. (2019) Vyznannia, klasyfikatsiia ta okremi aspekty obliku debitorskoi zaborhovanosti u subiektiv hospodariuvannia [Recognition, classification and separate aspects of accounting for receivables from business entities]. *Infrastruktura rynku*, no. 32, pp. 449–456. Available at: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/18501/%d0%92%d0%b8%d0%b7%d0%b0%d0%bd%%d1%8f.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (in Ukrainian)
11. Stoun D., Khitchinh K. (1998) Bukhhalterskyi oblik ta finansovy analiz [Accounting and financial analysis]. Moskva: Syryn, 302 p. (in Ukrainian)
12. Van Khorn Dzh., Vakhovych Dzh.M. (2008) Vakhovych Osnovy fynansovoho menedzhmenta [Fundamentals of financial management]. 12-e yzdanye. Moskva: Vyliams, 1232 p. (in Ukrainian)
13. Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 10 "Debitorska zaborhovanist" [National Accounting Standard 10 "Accounts Receivable": Order of the Ministry of Finance of Ukraine] (30.11.2001) no. 559. Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua> (in Ukrainian)
14. Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 13 "Finansovi instrumenty" [National Accounting Standard 13 "Finansovi instrumenty": Order of the Ministry of Finance of Ukraine] (08.10.1999) no. 237. Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua> (in Ukrainian)
15. Shevchenko B.O. (2010) Teoretychni aspekty poniattia "debitorska zaborhovanist" [Theoretical aspects of the concept of "receivables"]. Available at: http://www.rusnauka.com/31_PRNT_2010/Economics/73594.doc.htm (in Ukrainian)
16. Mordan Ye.Iu., Solomakha A.O. (2019) Systemnyi pidkhid do upravlinnia debitorskoiu zaborhovanistiu pidpriemstva [A systematic approach to managing the company's receivables]. *Sumskyi derzhavnyi universytet*. Available at: <https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/media/attachments/2019/12/17/9-70-79.pdf> (in Ukrainian)
17. Vodopianova O. (2013) Vydy debitorskoi zaborhovanosti [Types of accounts receivable]. *"Debet-Kredyt"*, no. 20. Available at: <https://online.dtk.ua/2013/20/50415> (in Ukrainian)
18. Onyshchenko V. (2020) Debitorska zaborhovanist [Receivables]. *Holovbukh*. Available at: <https://www.golovbukh.ua/article/7708-debtorska-zaborgovanst> (in Ukrainian)

19. Maiboroda O.Ie., Kosarieva I.P., Korabeinikova I.O. (2019) Kharakterystyka sutnosti ta poniattia debitorskoi i kredytorskoi zaborhovanosti [Characteristics of the essence and concept of receivables and payables]. *Mukachivskyi derzhavnyi universytet*. Available at: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/Ekonomika-i-suspilstvo-15-2018.pdf#page=396> (in Ukrainian)
20. Chernukhina V.O. (2021) Pidkhody do traktuvannia debitorskoi zaborhovanosti [Approaches to the interpretation of receivables]. *Kharkivskyi derzhavnyi universytet kharchuvannia ta torhivli*. Available at: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/23420/1/tk2_08.04.21-135.pdf (in Ukrainian)
21. MSBO № 39 "Finansovi instrumenty: vyznannia ta otsinka" [Financial instruments: recognition and valuation]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (in Ukrainian)
22. Bodi Zv., Merton R. (2000) *Finansy* [Finances]. Moskva, 592 p. (in Russian)
23. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2023) Sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [The site of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: www.ukrstat.gov.ua (in Ukrainian)
24. Derhachova V.V. (2011) *Oblik u zarubizhnykh krainakh* [Accounting in foreign countries]. NTUU "KPI", pp. 255–257. (in Ukrainian)
25. Zelikman V.D., Eromina O.L., Bezghodkova A.O. (2017) *Oblik u zarubizhnykh krainakh* [Accounting in foreign countries]. Dnipro: NMetAU, 131 p. (in Ukrainian)